

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по научно направление 2.1 „Филология” и научна специалност Руска литература и литература на народите на ОНД (Руска литература на XX и XXI век)

Докторант: Димо Димов

Тема на дисертационния труд: „Пространството „град” в прозата на Йосиф Бродски”

Автор на становището: проф. д-р Ренета Ванкова Божанкова (Софийски университет “Св.Климент Охридски”, Факултет по славянски филологии), член на научно жури, определено със Заповед No РД 38-690 от 25.10.2016 г. на Ректора на Софийския университет “Св.Климент Охридски”

Дисертационният труд на Димо Димов представя научно изследване, осъществено в Софийския университет “Св.Климент Охридски” през периода 2012-2016 г., когато авторът е редовен докторант в Катедрата по руска литература във Факултета по славянски филологии. Представеният за рецензиране труд съдържа 219 страници (увод, четири глави, заключение, както и библиографски раздел, включващ 148 заглавия).

Уводът на дисертацията очертава както обсега на изследването и метатекстовия фон, на който то се осъществява, така и целите и задачите, отделни терминологични предпочитания на автора, очакваните приноси към знанието не само за една творческа индивидуалност, но и за проекциите в литературен текст на такава значима цивилизационна тема, като тази за града на XX век. Димов се фокусира върху “знаковите градове”, върху “метафоричния град” и неговите географски проекции. В тази уводна част обстойно и категорично се дефинира изследователската теза (с.7-8), чието доказване би дало основания да се определи успешността при избора на методи на изследване и самите научни приноси на дисертационния труд. Тук следва да се отбележи, че предвид образователния и научния профил на Димо Димов, избраната методология е ориентирана както към филологията, така и към историята и обществените науки. В същата посока

може да се потърси и аргументацията на избора на обект на изследване, за какъвто е избрана есеистиката на Йосиф Бродски, но не е привлечена нито като част от изучавания корпус текстове, нито като основа за паралели поезията на руския творец, независимо че темата за града съществува и там в множество проекции, анализът на чиято реализация би бил не по-малко продуктивен. Авторският избор на изследователски обект е подкрепен от по-слабата изученост на темата за града в прозата на Бродски, но също и от желанието да се избегне пренасянето на вниманието от “метафизическите измерения” на пространството “град” към словесната фактура, неизбежно при работата с поезията.

Първа глава е посветена на преглед на библиографските източници, които са избрани, проучени и са послужили за основа на провежданото изследване, като редът им се открива от книги и студии, свързани с “теоретичната матрица на работата” (с.12), продължава с многоезичната критическа рецепция на творчеството на Бродски, като тук е особено важно да се подчертае определянето ясно и недвусмислено на разликите в подхода към прозата на Бродски в сравнение със Сана Турома (с.15) – най-близкият по предмет и по време изследовател спрямо работата на Димов. Нататък въвеждащата глава се спира върху различните по характер и ранг документални книги, отразяващи присъствието на руския поет в културния живот, и завършва с обстойно проследяване на преводната рецепция на поета у нас. Направени са предположения за мотивите на преводаческите и издателските избори по отношение на творческото наследство на Бродски в България през последните три десетилетия, прегледани са и академичните издания или публични представяния на метатекстове с предмет това творческо наследство. В тази глава Д. Димов прави обзор и на един специфичен, стоящ като че встрани, но очевидно нужен на подстъпите към темата на дисертацията блок от текстове, принадлежащи на други автори от XIX и XX век, които са посветили творби на градовете, визирани и в текстове на Бродски. Така в първата глава дисертантът представя широк спектър от библиографски проучвания и наблюдения, търсения в няколко различни посоки, чиято цел е създаването на фактологичния и терминологичния фундамент на труда.

Втора глава изглежда напълно конвенционална, ако съдим по заглавието ѝ, а отчасти и по съдържанието, но замисълът на дисертанта, целта, която преследва, оправдават този избор. Димов търси биографичните събития, присъствия, привързаности,

за да изясни формирането на естетическите възгледи на Бродски, влиянията, които търпи, житейските шансове, които му позволяват пътуванията и му дават възможност да “преживява градове” (с.41), но и за да определи стимулите за създаване и предназначенията на есеистичните творби на Бродски. “Естетическата парадигма” (с.49) на Бродски – това се опитва да изведе Д. Димов, като анализира творческите принципи на изследвания автор не като резултат, видимост в текста, а като процес на възникване през биографията, през избора на жанр (есе), през мотивната система, свързваща есетата и поезията на Бродски. Накратко казано, биографичната плетеница, описана във втора глава, изглежда факултативна, но всъщност проследява хората и местата в живота на Бродски, които имат своите проекции в творбите му, фокусирани върху темата за града.

Пак във втора глава дисертантът обосновава включването в обсъждания кръг от теми и на „дихотомията „Толстой и Достоевски”, пред която той вижда изправен Бродски и която е решена в полза на Достоевски, по-рано избран и от почитаните от Бродски руски модернисти. Димов заявява, че Бродски “използва метода на Достоевски с акцент не върху физическата реалност, а върху човешките преживявания, проектирани в нея, и така придава на традиционната снимка сюрреалистичен вид” (с.53). Интересни и продуктивни, включително и за отделно бъдещо изследване, са паралелите между литературния художествен образ на градското пространство в творчеството на Бродски и техниките и възможностите за въздействие на изкуството на фотографията. Все пак, пространността и детайлизираността на параграфите за възприемането на Толстой и Достоевски предизвиква въпроси, макар те да са обвързани с анализаторските намерения на автора за същинските трета и четвърта глава и да създават особено плътен фон за интерпретирането на едно творчество от XX век, от което се проточват здрави и многобройни нишки към отминалия класически XIX век.

Параметрите и обектите на градското пространство, обичайно проследявани в научни изследвания – и литературоведски, и културологични, не са основното предизвикателство за Димов, макар той прилежно да проследява няколко различни подхода към темата в трета глава. Очевидно и неговият подход е продиктуван от този на Бродски при пресъздаване на градовете или, както отбелязва дисертантът, “в резултат на тази обработка се създава ново изображение, в което могат да бъдат различени основните

елементи на физическото място, но което е заредено със собствени внушения и символи, и е уникално различно” (с.53).

Трета глава е подстъп към темата за града, като в нея се проследяват отделни, но показателни и в някои случаи близки до творчеството на Бродски градски текстове; тяхното възникване и съществуване в културното време се анализира и използва за формулиране и аргументиране на основни понятия, с които авторът оперира в своето изследване. Опирайки се на солиден пласт метатекстове, Димо Димов наблюдава различни методи за анализ на градския текст в тях, констатира повишената интензивност на тяхното създаване, провокиращо на свой ред коментарни и аналитични градски метатекстове, избира от спектъра понятия и термини в тях няколко, които ще са приложими към творбите на Бродски. Сред важните изводи за същността на градския текст е и този, че образът на града в него „е изведен на по-високо метафизично ниво чрез създаването на многофасетъчни проекции на урбанизираната действителност, обединени смислово и художествено от общата идея за града” (с.62).

По съдържателни и количествени характеристики четвърта глава е основната за работата, доколкото в нея е отразен резултатът от целия изследователски процес по дисертационната тема: издирване и подбор на текстове на Йосиф Бродски - „руски поет, английски есеист”, както сам се определя; поставяне и разглеждане на тези текстове в различни контексти; определяне на физическите и метафизическите черти на пространството „град” и приноса към тяхното множение и разгръщане на Бродски; сверяване валидността на многопластовите градски образи, сътворени в текстовете на писатели и философи, със собствения поглед. Изследователският материал е структуриран в раздели на няколко нива и подбива, като подреждането им следва логиката на писателското развитие и логиката на изграждане и представяне на градския текст, при която, естествено, водеща е позицията на Петербургския текст, следван преди всичко от Венецианския, но също и от силуетите на градове като Истанбул, Атина, Рим.

Закономерно най-много място и внимание е отредено на Петербург, родния град, оценен като „художествена матрица” (с.87) на твореца. Бродски има своя собствен петербургско/ленинградски мит” (с.124). Точно него изследва дисертантът, улавяйки и особената двусмисленост, двузначност в отношението към градското пространство и неговите знакови места от имперското и постимперското време, или, както се констатира,

„[з]аявеното уважение към историческата руска империя при Бродски се простира до там, докдето свършва нейната про-западна политическа ориентация” (с.184). В някои случаи спирането на вниманието върху отделен проблем изглежда твърде протяжно (сравнението с Анциферов), но другаде по-скоро се очаква, но не следва избиране и на други обекти на анализ – преди всичко на материалните присъствия в градската среда на обекти, които в текста придобиват символни черти и така получават значимост и траене във времето. Тук като запомняща се и особено прецизно разработена бих споменала подглавата за сградата на Мурузи в Петербург. Тази част е посветена на дома на Бродски, представя и социалните, и културните аспекти, в които може да се види едно здание, изтълкувано като “умален модел на града” (с.101). Темата за паметника също е добре разработена и по подобен начин биха могли да се изберат и други забележителности, изпълващи в творчеството на Бродски пространството „град” – и физическото, и метафизическото.

Заключителната част съответства на предназначението си, като обобщава приносите на изследването и определя посоки за следващи проучвания.

Достоинствата на труда на Димо Димов бих оценила като несъмнени, но препоръки към текста с оглед бъдещо развитие и публикуване могат да се предложат. Допълване на „картата” на Бродски с другите градове, които се мяркат или описват в повече детайли в творбите му, променяне на мащаба на тази карта и анализ на присъствието и отделните градски места, спрели погледа на Бродски, и, разбира се, на основата на направените изводи за художествената специфика на пространството „град” в есеистиката на Бродски връщане към неговата поезия, която така ще бъде видяна в нови и вероятно неочаквани и незабелязвани преди ракурси.

Наблюденията, анализът, изводите в някои случаи са резултат от целенасоченото скъсяване на пространствените и времеви дистанции, от буквалното движение на Димо Димов по следите на Бродски, опознаването на физическите места, които е видял и описал, т.е. пред нас е една рядко срещана ситуация при занимание с чуждоезичен автор да има такава обвързаност не само с книжните източници и свидетелства, но и рефлексия на основата на личен опит и поглед. Това дава възможност за развиване на труда в нова и особено обещаваща посока, която ще изведе Димо Димов и неговата изследователска работа в полето на широкопрофилното хуманитарно изследване.

Авторефератът представя в резюме основните аспекти на труда - структурата, обекта, целите и задачите, методологията, аналитичните процедури, проведени в хода на изследването и изводите на дисертацията. Авторефератът включва и списък с публикации, наброяващ 9 заглавия (едно от тях е под печат), участие с доклади в четири конференции, както и две цитирания на статии на Д. Димов (в Русия и в Чехия). Този списък обективно свидетелства за активната научна работа на автора на рецензирания труд през годините на докторантурата. Към това мога да добавя продължителните си наблюдения над научното развитие на докторанта, при което бяха проявени последователност, упоритост, целенасоченост, търсене на оригинални решения на литературоведските задачи през особения ъгъл на зрение, който има един млад специалист с квалификация както в областта на хуманитарните, така и в тази на обществените науки. Дисертацията, която е обект на рецензиране, синтезира и личностното израстване, и научните достижения на Димо Димов. Приносите на труда му в българското литературознание са убедителни, като чрез него се уплътняват едни, променят се други, създават се и нови виждания в наш и чужд научен контекст за творчеството в проза на един от знаменитите световни поети на отминалия XX век.

На основата на всички отразени в това становище оценки на дисертационния труд **„Пространството „град” в прозата на Йосиф Бродски”**, се обръщам към почитаемото научно жури с предложението да присъди на неговия автор **Димо Димов образователната и научна степен “доктор”**.

София

07.01.2017 г.

Проф. д-р Ренета Божанкова